

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het Hof van Justitie als steun en toeverlaat in tijden van Europeanisatie van het IPR? Mogelijkheden tot het aanspreken van een Europese echtscheidingsrechter na de uitspraak van het Hof van Justitie in de zaak Sundelind Lopez (C-68/07)

Eeckhout, V. van den

Citation

Eeckhout, V. van den. (2008). Het Hof van Justitie als steun en toeverlaat in tijden van Europeanisatie van het IPR? Mogelijkheden tot het aanspreken van een Europese echtscheidingsrechter na de uitspraak van het Hof van Justitie in de zaak Sundelind Lopez (C-68/07). *Nederlands Tijdschrift Voor Europees Recht*, 14(3), 84-90. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/13717>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/13717>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het Hof van Justitie als steun en toeverlaat in tijden van Europeanisatie van het IPR?

Mogelijkheden tot aanspreken van een Europese echtscheidingsrechter na de uitspraak van het Hof van Justitie in de zaak *Sundelind Lopez* (C-68/07)

Prof. dr. V. van den Eeckhout

In de zaak *Sundelind Lopez* stelde de Zweedse casatierechter aan het Hof van Justitie een prejudiciële vraag omtrent Verordening Brussel II bis. Het Hof geeft het voor de hand liggende antwoord op de door de Zweedse rechter gestelde vraag: de bevoegdheidsregels inzake echtscheiding zoals opgenomen in Brussel II bis zijn exclusief van aard. Interessant is wel dat het Hof in de beantwoording van de vraag aanneemt dat de bevoegdheidsregels inzake echtscheiding van Brussel II bis ook toepasselijk kunnen zijn als de verweerder noch de nationaliteit van, noch gewone verblijfplaats in, een lidstaat heeft. In deze bijdrage worden de relevante artikelen van Brussel II bis, zoals geïnterpreteerd door het Hof, gesitueerd in het licht van de op komst zijnde wijzigingen aan Brussel II bis – in de vorm van de zogeheten ‘Rome III’-verordening.

HvJ EG, 29 november 2007, zaak C-68/07, Sundelind Lopez, n.n.g.

Inleiding: het Hof van Justitie als steun en toeverlaat en/of onruststoker in tijden van Europeanisatie van het IPR?

Ipr in de 21ste eeuw: never a dull moment

De voorbije jaren werden door de Europese wetgever in razend tempo IPR-verordeningen geproduceerd. En de Europese storm die door het IPR woedt, is nog lang niet uitgeraasd, maar lijkt integendeel verder aan kracht te winnen. In de toekomst staat duidelijk nog zeer veel te gebeuren, zowel in familierechtelijk als niet-familierechtelijk IPR, zowel in procesrecht als inzake toepasselijk recht.¹ Voor IPR-juristen zijn het ongetwijfeld boeiende, maar onrustige tijden.

De Europese wetgever is niet als enige verantwoordelijk voor de ontstane beroering. Ook een andere Europese instantie, het Hof van Justitie, heeft de voorbije jaren bijgedragen aan de heersende onrust: in de materies waar (nog) geen Europees IPR voorhanden is, is het Hof van Justitie her en der overgegaan tot toetsing van nationaal IPR op verenigbaarheid met EG-recht, en daarbij werd al meermaals besloten tot onverenigbaarheid. Te denken valt hierbij aan diverse uitspraken van het Hof inzake internationaal vennootschapsrecht en internationaal namenrecht.² Nationaal IPR wordt her en der door het Hof gediskwalificeerd, en boven andere onderdelen van nationaal IPR lijkt een zwaard van Damocles te hangen, nu vaak discussie bestaat over de precieze impact die moet worden gehecht aan uitspraken van het Hof en de vraag rijst of de nationale wetgever aan de uitspraak van het Hof wel op adequate wijze uitwerking heeft gegeven. Opschudding alom is het resultaat, zowel in het IPR zelf als in met het IPR interagerende rechtsdomeinen en domeinen waarin men geconfronteerd wordt met ‘uitlopers’ – zo blijkt bijvoorbeeld uit

Prof. dr. V. van den Eeckhout is universitair hoofddocent Internationaal Privaatrecht, Universiteit Leiden, en professor Vergelijkend conflictenrecht/Vergelijkend en Europees internationaal privaatrecht, Universiteit Antwerpen.

¹ Zie bijvoorbeeld, voor een stand tot 2005, V. Van Den Eeckhout, Tien jaar Europees internationaal privaatrecht. Een verrassende metamorfose van exotisch muurbloempje tot goed geïntegreerde deelnemer in diverse gezelschappen?, *NTER* 2005, inmiddels alweer achterhaald op sommige punten – zie bv. de recente vaststelling van de Rome II verordening, recente ontwikkelingen inzake het voorstel van een alimentatieverordening – zie voor de voorgang de oeil-webpagina <http://www.Europarl.Europa.eu./oeil/file.jsp?id=5299842> (en, tegelijk, de activiteiten van de Haagse Conferentie inzake alimentatie, zie www.hcch.net), etc.

² Zie ook Van Den Eeckhout 2005 (supra, voetnoot 1), p. 294. Zie ook recentere uitspraken als de zaak *Sevic* (HvJ EG 13 december 2005, C-411/03 (*Sevic*)), inzake internationale fusies, de zaak *Grunkin* (HvJ EG 27 april 2006, C-96/04 (*Grunkin*)) inzake internationaal familierecht en de op komst zijnde nieuwe zaak *Grunkin* (C-353/06, PB C281, 18.11.2006, p. 28).

de in Nederland bestaande discussie over de omgang met situaties van multipatridie bij hantering van de Gezinsherenigingsrichtlijn.³

Maar de taak van het Hof van Justitie bestaat er niet alleen uit nationaal IPR te toetsen op verenigbaarheid met Europees recht; de taak van het Hof bestaat er mede uit het door de Europese wetgever zelf vervaardigde IPR te interpreteren. Als de vraag daarnaar zich aandient, wordt het Hof geacht knopen door te hakken op het vlak van interpretatie van IPR-verordeningen. In dit type zaken heeft het Hof gelegenheid de onrust over de manier waarop IPR-verordeningen moeten worden toegepast tot bedaren te brengen. Het Hof kan zodoende functioneren als steun en toeverlaat voor wie worstelt met vragen over de manier waarop met nieuw vormgegeven Europees IPR moet worden omgegaan.

De zaak *Sundelind Lopez*: interpretatie van bevoegdheidsregels inzake echtscheiding van Verordening Brussel II bis

In de zaak *Sundelind Lopez* werd het Hof gevraagd op deze tweede manier – als hoogste interpreterend orgaan van IPR-verordeningen – te fungeren, en wel inzake regels zoals opgenomen in de verordening Brussel II bis. De uitspraak dateert van 29 november 2007. De uitspraak is niet de eerste uitspraak van het Hof over Brussel II bis. Twee dagen voordien had het Hof een andere uitspraak⁴ gevelde inzake Brussel II bis, maar inzake een ander aspect ervan. Ik beperk me in deze bijdrage tot de in de zaak *Sundelind Lopez* zelf aan de orde zijnde aspecten van de Brussel II bis-verordening, met name betreffende rechtsmacht inzake echtscheiding, in het bijzonder de artikelen 3, 6 en 7, in hun onderlinge samenhang, van Verordening Brussel II bis. Wel zal ik daarbij een en ander situeren in het licht van geplande wijzigingen aan Brussel II bis inzake echtscheiding, in de vorm van de op komst zijnde 'Rome III'-verordening.⁵

De zaak C-68/07: de prejudiciële vraag van de Zweedse cassatierechter, en het antwoord van het Hof van Justitie

De prejudiciële vraag in de zaak *Sundelind Lopez* is ingediend in het kader van een echtscheidingsprocedure die mevrouw K. Sundelind Lopez (hierna aangeduid als 'mevrouw Sundelind Lopez') had ingeleid tegen de heer M.E. Lopez Lizazo. De casus was als volgt: mevrouw Sundelind Lopez is een Zweeds onderdaan, gehuwd met de Cubaanse onderdaan Lopez Lizazo. Toen zij nog samenleefden, hadden de echtgenoten hun gezamenlijke woonplaats in Frankrijk. Nadien blijft mevrouw Sundelind Lopez wonen in Frankrijk, maar woont haar man in Cuba.

Mevrouw Sundelind Lopez stelt op basis van de Zweedse wetgeving een vordering tot echtscheiding in bij de rechtbank van eerste aanleg te Stockholm. Zij baseert zich hierbij op de Zweedse wet die bepaalt dat huwelijkszaken aanhangig kunnen worden gemaakt bij een Zweedse rechterlijke instantie indien de verzoekende partij een Zweeds onderdaan is en haar gewone verblijfplaats in Zweden heeft of heeft gehad sinds zij de leeftijd van 18 jaar bereikte. Deze vordering wordt afgewezen op grond dat, ingevolge artikel 3 van Verordening Brussel II bis, de Franse rechterlijke instanties bevoegd zijn, zodat artikel 7 zich verzet tegen toepassing van de Zweedse bevoegdheidsregels. Tegen die uitspraak stelt mevrouw Sundelind Lopez beroep in, maar het beroep wordt verworpen. Daarop stelt zij beroep in bij de Zweedse cassatierechter. Zij betoogt daarbij dat artikel 6 van Verordening Brussel II bis, dat in een exclusieve bevoegdheid van de lidstaten op grond van de artikelen 3 tot en met 5 van deze verordening voorziet wanneer de verweerder zijn gewone ver-

blijfplaats in een lidstaat heeft of onderdaan van een lidstaat is, impliceert dat de exclusieve bevoegdheid van deze rechterlijke instanties niet geldt wanneer de verweerder geen van deze hoedanigheden heeft. Het betoog luidt dat, bijgevolg, in casu het nationale recht een bevoegdheid voor de Zweedse rechterlijke instanties zou kunnen scheppen. De Zweedse cassatierechter besluit de behandeling van de zaak te schorsen en het Hof van Justitie de volgende prejudiciële vraag te stellen: 'Kan in het geval waarin de verwerende partij in een echtscheidingszaak haar gewone verblijfplaats niet in een lidstaat heeft en zij evenmin onderdaan van een lidstaat is, een rechterlijke instantie van een lidstaat die niet bevoegd is op grond van artikel 3 (van Verordening nr. 2201/2003), kennis nemen van de rechtsvordering, terwijl een rechterlijke instantie van een andere lidstaat daarvoor bevoegd kan zijn krachtens een van de bevoegdheidsregels van ditzelfde artikel 3?'

Het antwoord van het Hof van Justitie op deze vraag luidt als volgt: 'De artikelen 6 en 7 (van Verordening nr. 2201/2003) moeten aldus worden uitgelegd dat, wanneer de verweerder in het kader van een echtscheidingsprocedure niet zijn gewone verblijfplaats in een lidstaat heeft en geen onderdaan van een lidstaat is, de rechterlijke instanties van een lidstaat hun bevoegdheid om kennis te nemen van de ingestelde vordering niet kunnen baseren op hun nationale recht wanneer de rechterlijke instanties van een andere lidstaat bevoegd zijn krachtens artikel 3 van deze verordening.'

Bespreking

Een merkwaardige vraagstelling

De prejudiciële vraagstelling aan het Hof is merkwaardig. Enerzijds wordt immers een vraag gesteld waarop het antwoord voor de hand lijkt te liggen: de vraag naar het exclusief karakter van de bevoegdheidsgronden als geformuleerd in artikel 3 Brussel II bis in de hypothese dat de Brussel II bis-verordening toepasselijk is. Anderzijds zit in de

³ Zie Raad van State 29 maart 2006, *JV* 2006/172, noot C. Groenedijk, tegenover Rb. 's Gravenhage 18 oktober 2006 LJN AZ0506, *JV* 2006/462, noot P. Boeles; zie ook V. Van Den Eeckhout, 'Europese bemoeienis met internationaal privaatrecht: ook ten aanzien van internationale familieverhoudingen die 'externe' aspecten vertonen?' *NTER* 2004, p. 302 en p. 307-308 betreffende o.a. de uitspraken Micheletti en Mesbah van het Hof van Justitie evenals Van Den Eeckhout 2005 (supra, voetnoot 1), i.h.b. p. 300-301.

⁴ HvJ EG 27 november 2007, C-435/06.

⁵ 'Brussel II bis' (Verordening (EG) nr. 2201/2003 van de Raad van 27 november 2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1347/2000) is de aanpassing van de oorspronkelijk uitgevaardigde 'Brussel II verordening' (Verordening (EG) nr. 1347/2000). Brussel II was sterk geënt op 'Brussel I' oftewel de EEX-verordening (Verordening (EG) nr. 44/2001), nu bv. zowel in Brussel II als in Brussel I regels inzake rechtsmacht en regels inzake erkenning en tenuitvoerlegging zijn opgenomen; Brussel II en Brussel II bis zijn echter toepasselijk op welbepaalde familierechtelijke zaken. Het plan ligt nu voor om Brussel II bis nog verder aan te passen en om te vormen tot de zogeheten 'Rome III' verordening; daarbij zou worden gesleuteld aan de huidige bepalingen inzake rechtsmacht; daarbij zouden ook, in die gewijzigde versie, eveneens regels van toepasselijk recht worden opgenomen.

vraagstelling wel een opmerkelijke vooronderstelling verborgen; het betreft hierbij een *vooronderstelling omtrent het formeel toepassingsgebied van Brussel II bis* – een kwestie die wel degelijk controversieel is.

Ik verklaar me nader. Dat, *als* duidelijk is dat een of meerdere Europese rechters bevoegdheid kunnen baseren op grond van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis, geen nationale bevoegdheidsgronden meer in te roepen zijn, is bij mijn weten nooit verdedigd. Toch stelt de Zweedse cassatierechter hieromtrent een vraag. In die vraagstelling wordt uitgegaan van een welbepaalde visie op het formeel toepassingsgebied van de Brussel II bis-verordening. In de vraagstelling⁶ wordt aangegeven dat de Zweedse cassatierechter in zijn verwijzingsbeslissing opmerkt dat de Zweedse rechterlijke instanties, *anders dan de Franse rechterlijke instanties*, hun bevoegdheid niet kunnen baseren op artikel 3 van Verordening Brussel II bis. Kennelijk wordt hierbij aangenomen dat de Franse rechterlijke instanties bevoegdheid zouden mogen baseren op grond van artikel 3 van Brussel II bis, in een casus waarbij de verweerder noch verblijfplaats in noch nationaliteit van een Brussel II bis-lidstaat heeft. Deze aanneme is, gezien de in de literatuur bestaande controverse hieromtrent, niet evident.

De vraag kan worden gesteld of de Zweedse cassatierechter zich, als vraagsteller, bewust was van deze merkwaardige formulering van de vraagstelling. Heeft de Zweedse cassatierechter bewust een stellingname proberen uit te lokken omtrent het formeel toepassingsgebied? Het gebruik van de bewoordingen 'terwijl een rechterlijke instantie van een andere lidstaat daarvoor bevoegd *kan zijn* (cursief *vvde*) krachtens een van de bevoegdheidsregels van ditzelfde artikel 3' in de vraagstelling, zou in tweeërlei zin kunnen worden geïnterpreteerd, wat betreft de daarin verscholen vooronderstelling betreffende het formeel toepassingsgebied. Vooreerst is het denkbaar dat de Zweedse cassatierechter het Hof van Justitie in het volle besef van het controversieel karakter van de kwestie van het formeel toepassingsgebied heeft proberen verleiden tot stellingname, met name door het Hof uit te dagen tot een bevestiging dan wel ontkenning van de mogelijkheid dat Brussel II bis-verordening toepasselijk kan zijn als de verweerder noch de nationaliteit heeft van, noch gewone verblijfplaats heeft in een lidstaat. Een andere mogelijkheid is dat men er in de Zweedse procedure zonder enige aarzeling van uitging dat in een casus als *Sundelind Lopez* Brussel II bis toepasselijk is, maar dat men zich bewust was van het feit dat men in het algemeen,

als men te maken heeft met een echtscheidingsprocedure waarin een verweerder is betrokken die noch de nationaliteit heeft van, noch gewone verblijfplaats in een lidstaat, ook weer niet zomaar kan aannemen dat Brussel II bis toepasselijk is en er voor een of meerdere Europese rechters bevoegdheid op grond van artikel 3 Brussel II bis kan worden opgenomen, en vandaar in de vraagstelling de bewoordingen 'kan zijn' werden gehanteerd.

Vanuit het perspectief van de Zweedse cassatierechter beschouwd, is overigens ook nog het volgende denkbaar. Mogelijk ging deze rechter enerzijds wel zonder enige aarzeling uit van de toepasselijkheid van Brussel II bis en besefte hij daarbij wel dat artikel 6 en 7 bij toepasselijkheid van Brussel II bis geen ruimte tot interpretatie laten en het in casu dus om een wanhoopspoging van de vrouw ging⁷. Maar mogelijk was de rechter er zich anderzijds wel van bewust dat omtrent de verhouding tussen artikel 3, 6 en 7 *in de hypothese dat Brussel II bis niét toepasselijk is* controverse bestaat, en probeerde hij daàromtrent een uitspraak uit te lokken. Mogelijk kan dit gelezen worden in r.o.14 waar omtrent artikel 7 wordt aangegeven 'Het Hof heeft deze bepalingen nog niet uitgelegd', hetgeen zou kunnen worden gelezen als een uitnodiging aan het Hof alle mysteries van artikel 7 juncto artikel 6 te onthullen.

Hierna zal ik eerst ingaan op de omstreden kwestie van het formeel toepassingsgebied van de Brussel II bis-verordening en de manier waarop het Hof deze kwestie behandelt. Vervolgens zal ik ingaan op de verhouding van de bevoegdheidsgronden als geformuleerd in de Brussel II bis-verordening tot nationale bevoegdheidsgronden. In de behandeling daarvan zal ik een onderscheid maken tussen de situatie waarin wel of niet op grond van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis bevoegdheid kan worden opgenomen door een of meerdere Europese rechters. Daarna zal ik een en ander situeren in het licht van de geplande wijzigingen aan de Brussel II bis-verordening.

Bevoegdheidsregels inzake echtscheiding zoals opgenomen in artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis. Formeel toepassingsgebied.

In de vraagstelling lijkt te worden uitgegaan van een welbepaalde visie op het formeel toepassingsgebied van de Brussel II bis-verordening. Immers, de casus naar aanleiding waarvan de prejudiciële vraag werd gesteld, was een casus waarin de verweerder noch de nationaliteit van, noch gewone verblijfplaats had in een Brussel II bis-lidstaat. In zo'n casus verschillen de visies op de vraag of een Europese rechter al of niet de bevoegdheidsregels inzake echtscheiding van Brussel II bis, zoals geformuleerd in artikelen 3 tot en met 5, mag toepassen – kortom, of Brussel II bis toepasselijk is.⁸ Al bij uitvaardiging van de verordening in de oorspronkelijke versie⁹ bestond hieromtrent controverse, en de controverse is niet uitgeklaard ter gelegenheid van de aanpassing van de verordening. In wezen kan de discussie worden teruggebracht tot twee visies. In de ene visie wordt voorgehouden dat artikel 6 Brussel II bis¹⁰ impliceert dat enkel als de verweerder in een echtscheidingsverzoek de nationaliteit heeft van en/of gewone verblijfplaats in een Brussel II bis-lidstaat, de bevoegdheidsgronden van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis toepassing vereisen. In de andere visie – die ik zelf altijd heb aangehangen¹¹ – geldt dergelijke voorwaarde niet, maar moet worden nagegaan of een of meerdere rechters van een Brussel II bis-lidstaat bevoegdheid kunnen baseren op grond van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis; in zodanige situatie is Brussel II bis ook daadwerkelijk toepasselijk.

⁶ Zie r.o. 14 van de uitspraak. Al van in de procedure in eerste aanleg was daarvan uitgegaan, cfr. ook r.o. 11 van de uitspraak.

⁷ Cfr. hierover nog infra, bij voetnoot 16.

⁸ Zie hieromtrent onder andere de discussie weergegeven in K. Boele-Woelki (red.), *Brussel II bis: its impact and application in the Member States*, Antwerpen: Intersentia 2007.

⁹ De 'Brussel II'-verordening.

¹⁰ Artikel 7 van de oorspronkelijke 'Brussel II'-verordening.

¹¹ Zie V. Van Den Eeckhout, 'Europees echtscheiden. Bevoegdheid en erkenning van beslissingen op basis van de EG Verordening 1347/2000' in H. Van Houtte en M. Pertegas Sender (ed.), *Het nieuwe Europese IPR: van verdrag naar verordening*, Antwerpen: Intersentia 2001, p. 69-102 (hierna aangeduid als Van Den Eeckhout 2001) en V. Van Den Eeckhout, 'Nieuw internationaal echtscheidingsprocesrecht: Brussel II', *Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging* 2001, p. 25-31.

Uiteraard is het cruciaal te weten wanneer precies een IPR-verordening formeel toepasselijk is,¹² te meer omdat Brussel II bis, indien toepasselijk, voorrang ambieert op andere supranationale IPR-bronnen. De omstandigheid dat reeds omtrent een zodanig fundamentele kwestie discussie kan ontstaan, wordt dan ook nogal eens aangegrepen om de kwaliteit van de Europese IPR-verordeningen aan de kaak te stellen. Europese IPR-verordeningen worden al te snel uitgevaardigd, zonder uitklaring van zelfs essentiële punten – maar ambiëren veelal wel in het volle licht van de *bühne* toegepast te worden –, zo luidt dan de kritiek.

Recent werden wel enige aanduidingen gegeven omtrent het formeel toepassingsgebied van de Brussel II bis-verordening, die er op lijken te wijzen dat de tweede visie de juiste visie is. Zo werd in de artikelsgewijze toelichting bij het voorstel van alimentatieverordening¹³ bij het daarin voorgestelde artikel 3 opgemerkt dat de algemene bevoegdheidsregel van deze verordening van toepassing is ongeacht de plaats waar de verweerder zijn verblijfplaats heeft en dat deze oplossing dezelfde is als die waarvoor is gekozen in de Brussel II bis-verordening. Zo ook wordt in het voorstel 'Rome III' – het voorstel tot aanpassing van de Brussel II bis-verordening¹⁴ – artikel 6 zelfs helemaal opgeheven, hetgeen het toch onwaarschijnlijk maakt dat precies in artikel 6 het criterium voor het formeel toepassingsgebied zit vervat.

In de casus die voorlag bij de Zweedse cassatierechter werd kennelijk, gedurende de *in Zweden gevoerde procedure*, eveneens de tweede visie aangehangen. De vooronderstelling in de vraagstelling van de Zweedse cassatierechter is dat de Franse rechter, bevoegdheid voor echtscheiding mag baseren op grond van artikel 3 Brussel II bis, ook al betreft het een verweerder met Cubaanse nationaliteit die in Cuba woonachtig is.¹⁵

Opmerkelijk in de overwegingen van het Hof van Justitie hieromtrent, is de manier waarop het Hof van Justitie de rechtspositie van derdelanders, in een context van europeanisatie van het IPR, bespreekt, en benadrukt hoezeer de betrachting tot het bevorderen van het vrij verkeer van personen en de goede werking van de interne markt ook voor derdelanders consequenties heeft – zie met name r.o. 3, 25 en 26. Mij benieuwt het welke IPR-activiteiten in de toekomst door de Europese instanties nog zullen worden ontwikkeld omtrent onderdanen van derde landen, en hoe IPR-regels zullen worden geïnterpreteerd indien derdelanders betrokken zijn in een rechtsverhouding.

In de zaak C-68/07 bevestigt het Hof van Justitie alleszins wel de visie dat Brussel II bis toepasselijk kan zijn ook al betreft het een verweerder die noch de nationaliteit van, noch gewone verblijfplaats in een lidstaat heeft – oftewel de gedurende de Zweedse procedure volgehouden visie over het formeel toepassingsgebied van de Brussel II bis-verordening. Daarmee wordt door het Hof de 'tweede visie' omarmd – minstens wordt de eerste visie duidelijk afgewezen. Op geen enkel ogenblik worden door het Hof vraagtekens geplaatst bij de in de Zweedse procedure gehanteerde visie over het formeel toepassingsgebied. Het Hof gaat zonder meer mee in de Zweedse benadering op dit punt, zo blijkt bijvoorbeeld ook uit r.o. 20 en 28 van de uitspraak.

Eens duidelijkheid verschaft over het formeel toepassingsgebied van Brussel II bis, rest het Hof nog weinig ruimte tot verdere discussie bij de behandeling van de door de Zweedse rechter rechtstreeks gestelde vraag. In het geval dat een of meerdere Europese rechters bevoegdheid mogen baseren op grond van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis, is het immers niet meer vol te houden dat een andere

Europese rechter nog bevoegdheid kan aannemen op grond van nationale bevoegdheidsgronden.

Als men de manoeuvringsruimte en interpretatiemarge van het Hof zo beschouwt, was het voor mevrouw Sundelind Lopez mogelijk een beter haalbare strategie¹⁶ geweest, te betogen dat in een casus als de hare Brussel II bis niet toepasselijk is – met andere woorden, te betogen dat de eerste visie op het formeel toepassingsgebied van Brussel II bis moet worden gevolgd – en vervolgens de toepasselijkheid van de Zweedse, 'residuele' bevoegdheidsgronden naar voren te schuiven. Bij honorering van deze visie op het formeel toepassingsgebied van Brussel II bis, had immers de weg opengelegd naar inschakeling van de Zweedse bevoegdheidsgronden.¹⁷

Het door mevrouw Sundelind Lopez geconstrueerde betoog daarentegen, dat in een casus als de hare Brussel II bis wel toepasselijk is, maar de bevoegdheidsgronden van Brussel II bis in een casus als de hare vervolgens niet exclusief van aard zijn – zie de weergave van het betoog in r.o. 13 van de uitspraak –, maakte niet werkelijk kans op succes. Het Hof van Justitie kon niet anders dan dit betoog afwijzen.

Residuele bevoegdheidsgronden (artikel 7 Brussel II bis): verhouding van de bevoegdheidsgronden van artikel 3 Brussel II bis tot nationale bevoegdheidsgronden

In de prejudiciële vraagstelling als zodanig wordt het Hof gevraagd uitleg te geven bij iets wat eigenlijk voor zich spreekt, namelijk het exclusief karakter van de bevoegdheidsgronden van de Brussel II bis-verordening indien een of meer Europese rechters bevoegdheid kunnen baseren op grond van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis. Het antwoord op de vraag of de bevoegdheidsgronden van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis exclusief van aard zijn, kan niet anders worden beantwoord dan dat ze wel degelijk, en onder alle omstandigheden, exclusief van aard zijn. Er zijn wel degelijk discussies rond de mogelijkheid tot inroepen van nationale bevoegdheidsgronden, maar dan in een andere context – met name in de hypothese dat Brussel II bis formeel niét toepasselijk is. Ik bespreek hierna zowel de situatie dat Brussel II bis wel en niet formeel toepasselijk is.

¹² Vanuit Néderlands oogpunt maakt het op het vlak van bevoegdheidsgronden geen enkel verschil of Brussel II bis toepasselijk is of niet: de rechtsmacht dient overeenkomstig artikelen 3 t/m 5 Brussel II bis bepaald te worden, ook als Brussel II bis zelf niet toepasselijk is, zo bepaalt artikel 4 Rechtsvordering. Zie *infra* over de mede daardoor ervaren problemen op het vlak van 'access to justice'.

¹³ Atikelsgewijze toelichting bij het voorstel van alimentatieverordening Com (2006) 206 def, bij art. 3.

¹⁴ Com (2006) 399 final, 17.07.2006.

¹⁵ Zie ook r.o. 17. Cfr. ook *supra*, voetnoot 6.

¹⁶ Al is ook denkbaar dat voorzien werd dat het Hof tot de genoemde visie op het formeel toepassingsgebied zou komen, en welhaast in een wanhoopspoging werd geprobeerd in de hypothese van toepasselijkheid de bepleite interpretatie van artikel 6 Brussel II bis te verkrijgen. Overigens is wel nog opmerkelijk dat in de procedure voor het Hof van Justitie ook de Italiaanse regering die naar voren geschoven interpretatie van artikel 6 voorstond, zie r.o. 21 van de uitspraak.

¹⁷ Ik signaleer hierbij al dat, bij dergelijk betoog, eventuele beperkingen aan nationale bevoegdheidsgronden, opgelegd door artikel 6 Brussel II bis, voor haar, in de gegeven casus, geen complicatie hadden kunnen vormen: van eventuele beperkingen opgelegd door artikel 6 in de zin die ik verder zal aangeven, had mevrouw Sundelind Lopez geen beperkingen kunnen ondervinden.

Als door een of meer Europese rechters bevoegdheid kan worden opgenomen op grond van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis: mogelijkheid tot invoeren van residuele bevoegdheidsgronden?

In het betoog van mevrouw Sundelind Lopez wordt er vooreerst van uitgegaan dat Brussel II bis toepasselijk is. Daarbij wordt aangenomen dat de Franse rechter wel bevoegdheid voor echtscheiding kan baseren op grond van artikel 3 Brussel II bis, maar dat de Zweedse rechter geen bevoegdheid voor echtscheiding kan baseren op grond van artikel 3 Brussel II bis, dit laatste omdat in artikel 3 Brussel II bis geen bevoegdheidsgrond te vinden is die de Zweedse rechter naast de Franse rechter eveneens bevoegd kan maken. Vervolgens wordt betoogd dat de Zweedse rechter in de gegeven situatie toch nog steeds bevoegdheid kan baseren op een nationale bevoegdheidsgrond: onder verwijzing naar artikel 6 Brussel II bis redeneert mevrouw Sundelind Lopez dat in een casus waarbij de verweerder noch de nationaliteit van, noch gewone verblijfplaats in een lidstaat heeft, door een Europese rechter nationale bevoegdheidsgronden kunnen worden ingeschakeld, ook als een andere Europese rechter bevoegdheid kan baseren op grond van artikel 3 Brussel II bis.

Dit betoog kan het Hof van Justitie gemakkelijk afdoen. Het Hof haalt hierbij artikel 7 en artikel 17 Brussel II bis aan, waarbij het exclusief karakter van de bevoegdheidsgronden van artikel 3 Brussel II bis duidelijk en in algemene zin wordt aangegeven. In r.o. 18 en 19 van de uitspraak wordt gesproken van de 'duidelijke bewoordingen van artikel 7 lid 1' en 'artikel 17 (...) dat eveneens volkomen eenduidig is geformuleerd.'

Artikel 6 Brussel II bis doet aan het voorgaande niet af, zo stelt het Hof terecht. Ook als de verweerder een persoon is die noch de nationaliteit heeft van, noch gewone verblijfplaats in een Brussel II bis-land – maar de Brussel II bis-verordening wel toepasselijk is, gezien een of meerdere Europese rechters bevoegdheid kunnen baseren op grond van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis – moet worden uitgegaan van het exclusief karakter van de bevoegdheidsgronden van artikel 3 Brussel II bis; nationale bevoegdheidsgronden kunnen dan dus niet meer worden ingeroepen¹⁸. De stelling van het Hof is helder, en vloeit inderdaad logisch voort uit de artikelen van Brussel II bis. Wel vind ik zelf de Nederlandse versie van de uitspraak in zijn zinsconstructies, overgangen en woordkeuze – bijvoorbeeld het gebruik van woorden als 'doch' en 'omdat' – minder geslaagd, minder logisch voorgesteld, en minder gemakkelijk te volgen dan, bijvoorbeeld, de Franse of Engelse versie.¹⁹

¹⁸ Zie ook r.o. 24 van de uitspraak.

¹⁹ Zie vooral r.o. 22 en 23 van de uitspraak.

²⁰ Zie ook, zeer kort, de aanvang van r.o. 26 van de uitspraak 'Deze uitlegging zou bovendien in strijd zijn met het doel dat door laatstgenoemde verordening wordt nagestreefd (...)'.
²¹ Niet in elk rechtssysteem zijn residuele bevoegdheidsgronden voorzien – zie de Nederlandse situatie. Zie al supra, voetnoot 12. Cfr. hierover ook infra.

²² Ik wijs hierbij ook op het in r.o. 3 van de uitspraak expliciet overgenomen punt 12 van de considerans bij Brussel II bis waarop in de uitspraak in r.o. 26 wordt teruggekomen. Het streefdoel te komen tot een Europa zonder binnengrenzen en met ruime 'access to justice' betekent dus kennelijk niet dat iemand zonder meer alle Europese rechters zou kunnen aanspreken.

²³ Zij zou dergelijke mogelijkheid overigens wel verkrijgen na zes maand verblijf in Zweden, en wel op grond van artikel 3, lid 1, a, zesde gedachte-streepje Brussel II bis.

De visie van het Hof strookt met de algehele opzet van de verordening en het daarbij nagestreefde doel van voorspelbaarheid en rechtszekerheid.²⁰ Mocht het Hof immers de bepleite mogelijkheid tot inschakeling van een nationale bevoegdheidsgrond hebben geboden, dan had het Hof eigenlijk toegelaten het systeem van Brussel II bis te ondermijnen: in Brussel II bis is immers in artikel 3 aangegeven welke rechters wel of niet bevoegd zijn voor een internationale echtscheiding; maar als men – terwijl enkel andere rechter(s) bevoegdheid toekomen op grond van artikel 3 –, toch nog bevoegdheid kan baseren op grond van nationale bevoegdheidsgronden, dan zou uiteindelijk het systeem van aanduiding van wie wel of niet bevoegd is volgens Brussel II bis onderuit gehaald worden. Kortom, is Brussel II bis toepasselijk, dan moeten kennelijk de bevoegdheidsgronden van Brussel II bis gerespecteerd worden, ook in die zin dat het ontbreken van een bevoegdheidsgrond effectief betekent dat geen bevoegdheid kan worden opgenomen, en geen herkansingen worden geboden via eventueel bestaande nationale bevoegdheidsgronden²¹ die mogelijk exorbitant zijn; hierop kan worden vertrouwd. Zoals bij toepassing van de EEX-verordening door het Hof van Justitie strikt wordt vastgehouden aan het principe 'bevoegd is bevoegd' – bijvoorbeeld door afwijzing van hantering van procestechnieken als 'forum non conveniens' – zo wordt klaarblijkelijk bij de opzet en toepassing van de huidige Brussel II bis-verordening vastgehouden aan het principe dat – in de hypothese dat Brussel II bis toepasselijk is – 'onbevoegdheid' ook werkelijk 'onbevoegdheid' impliceert; nationale bevoegdheidsgronden kunnen dan althans niet meer aangewend worden.

Zeër zeker, zo blijkt hier, is Brussel II bis liberaal in alternatieve mogelijkheden die geboden worden tot het aanspreken van deze of gene echtscheidingsrechter, maar tegelijk wordt in Brussel II bis wel vastgehouden aan welbepaalde aanknopingspunten die aanwezig moeten zijn vooraleer bevoegdheid mag worden opgenomen.²²

In casu betekent het voorgaande voor mevrouw Sundelind Lopez dat, ook al is zij Zweedse onderdaan die voldoet aan de voorwaarden gesteld in het Zweedse internationaal bevoegdheidsrecht – en ook al betreft het een echtscheiding tegen een verweerder die noch de nationaliteit heeft van, noch gewone verblijfplaats in een Brussel II bis-lidstaat – zij verstoken blijft van de mogelijkheid in Zweden een echtscheidingsprocedure te beginnen,²³ zie ook r.o. 27 van de uitspraak.

Een geheel andere situatie doet zich natuurlijk voor, indien geen enkele Europese rechter op basis van artikel 3 Brussel II bis bevoegd blijkt te zijn. Op die situatie ga ik hierna in.

Als door geen enkele Europese rechter bevoegdheid kan worden opgenomen op grond van artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis: mogelijkheid tot invoeren van residuele bevoegdheidsgronden?

Door het Hof van Justitie wordt gewag gemaakt van de hypothese dat geen enkele Europese rechter bevoegdheid kan baseren op grond van artikel 3 Brussel II bis bij de bespreking van artikel 7 Brussel II bis. Het gaat dan om de overwegingen van het Hof in r.o. 23 van de uitspraak inzake artikel 7 lid 2. In artikel 7 lid 2 worden de residuele bevoegdheidsgronden als het ware 'opgekerkt'. Op zodanige manier zou ook de in de zaak *Sundelind Lopez* aangehaalde Zweedse residuele bevoegdheidsgrond onder omstandigheden uitgebreid kunnen worden naar andere eisers toe.

Waar het Hof géén gewag van maakt, is van de hypothese dat geen enkele Europese rechter bevoegdheid kan baseren op grond van artikel 3 Brussel II bis, dat vandaar in principe residuele bevoegdheidsgronden kunnen worden ingeschakeld, dat die ook voorhan-

den zijn, maar er een *inperking* van nationale bevoegdheidsgronden plaatsvindt via de werking van *artikel 6 Brussel II bis*. Hierboven gaf ik al aan dat het Hof wel duidelijk stelt dat artikel 6 niet mag worden begrepen als zou, bij toepasselijkheid van Brussel II bis en in confrontatie met een verweerder die noch de nationaliteit heeft van, noch gewone verblijfplaats in een lidstaat, dit artikel toelaten nationale bevoegdheidsgronden in te schakelen. Het Hof geeft in haar redenering aan dat artikel 6 Brussel II bis, in hetgeen in dat artikel wordt gezegd over het exclusief karakter van de bevoegdheidsgronden van Brussel II bis, in wezen een bevestiging vormt van hetgeen reeds wordt gesteld in artikel 7 en 17 Brussel II bis. In die zin zou artikel 6 dus als een overbodig artikel kunnen worden geacht.²⁴ Maar, als artikel 6 louter een bevestiging zou vormen van de andere artikelen, wat was dan wel de zin van het opnemen van artikel 6 in de verordening, zo kan worden gevraagd? Zelf meen ik dat artikel 6 in een strikte lezing kan leiden tot een verdere beperking van de mogelijkheid tot het invoeren van nationale bevoegdheidsgronden in welbepaalde gevallen.²⁵ Dit aspect van de werking van artikel 6 Brussel II bis wordt door het Hof echter onaangeeroerd gelaten. Mogelijk gaat het Hof hierop niet in omdat het Hof bij de beantwoording van de prejudiciële vraag er precies van uitgaat dat in de gegeven casus Brussel II bis toepasselijk is, terwijl de verdere inperking van nationale bevoegdheidsgronden via artikel 6 Brussel II bis zou kunnen plaatsvinden als Brussel II bis niét toepasselijk is – en bovendien in confrontatie met een verweerder die wél de nationaliteit heeft van en/of gewone verblijfplaats in een lidstaat. Het Hof beperkt zich er daarmee in de bespreking van artikel 6 toe te stellen dat artikel 6 niet kan worden aangegrepen om nationale bevoegdheidsgronden *in te schakelen*, nadat eerst werd vastgesteld dat andere Europese rechters wel bevoegdheid toekomt op grond van artikel 3. Maar mogelijk, zo meen ik dus, doet artikel 6 precies het omgekeerde dan een inschakeling van nationale bevoegdheidsgronden, namelijk een verdere *inperking* van nationale bevoegdheidsgronden in welbepaalde omstandigheden. In een strikte lezing kan artikel 6 immers de mogelijkheid tot het invoeren van die nationale bevoegdheidsgronden beperken. Of dit resultaat van strikte lezing van artikel 6 Brussel II bis betracht werd door de opstellers van de verordening, in het volle besef van de implicaties, kan worden betwijfeld, zo gaf ik al in een vroegere bijdrage aan, maar het lijkt wel de consequentie te zijn van strikte toepassing van artikel 6.²⁶ Jammer is dat het Hof op deze mogelijke impact van artikel 6 niet ingaat.

Maar wat hier ook van zij, eventuele beperkingen aan de mogelijkheid tot het invoeren van residuele bevoegdheidsgronden op basis van artikel 6 lijken naar de toekomst toe te worden opgeheven, nu in het voorstel tot aanpassing van Brussel II bis artikel 6 zelf wordt opgeheven; artikel 6 zou dan de genoemde, merkwaardige, uitwerking op nationale bevoegdheidsgronden niet meer (kunnen) hebben.

Situering in het licht van de geplande Rome III verordening; access to justice en law shopping

In het voorstel tot aanpassing van Brussel II bis – met als gepland resultaat een nieuwe verordening die benoemd wordt als ‘Rome III’²⁷ – zijn een aantal wijzigingen aan de huidige bevoegdheidsregeling van Brussel II bis voorzien.

Het huidige artikel 6 Brussel II bis zou dus eenvoudigweg worden opgeheven; daarmee verdwijnt een artikel dat door menig auteur – naar nu (na de uitspraak C-68/07) blijkt, ten onrechte – werd beschouwd als zou het het criterium van het formeel toepassingsge-

bied omvatten. Daar waar artikel 6 Brussel II bis louter een bevestiging inhoudt van beginselen die reeds in artikel 7 lid 1 en 17 worden uiteengezet, verdwijnt met de opheffing van artikel 6 een deels overbodig artikel. Met de opheffing van artikel 6 zal tenslotte ook niet meer, via artikel 6, een beperking (kunnen) worden gemaakt bij eventuele residuele bevoegdheidsgronden.

Ook aan artikel 7 wil men gaan sleutelen. In het nieuw voorgestelde artikel 7 wordt een uniform systeem van residuele bevoegdheidsgronden voorzien. Dit werd nodig bevonden, nu het ontbreken van residuele bevoegdheidsgronden in bepaalde rechtsstelsels er toe blijkt te kunnen leiden dat sommige echtgenoten in geen enkel Europees land²⁸ een echtscheidingsprocedure kunnen beginnen – zo wordt ook onderkend in het Groenboek over het toepasselijk recht en de rechterlijke bevoegdheid in echtscheidingszaken. In dat Groenboek wordt overigens uitdrukkelijk verwezen naar de in Nederland geldende situatie.²⁹ Nederland is immers een land waar geen residuele bevoegdheidsgronden zijn voorzien, nu in Nederland overeenkomstig artikel 4 Wetboek van Rechtsvordering (Rv) ook als Brussel II bis niet toepasselijk is de rechtsmacht moet worden bepaald overeenkomstig artikelen 3 tot en met 5 Brussel II bis. Artikel 4 Rv heeft daarmee een pragmatische oplossing geboden voor het probleem van de controverse omtrent het formeel toepassingsgebied van Brussel II bis,³⁰ maar daarmee heeft de Nederlandse wetgever dus wel de mogelijkheid onbenut gelaten waarin artikel 7 Brussel II bis voorziet – de mogelijkheid tot inschakeling, onder voorwaarden, van nationale bevoegdheidsgronden. Het voorgaande leidt soms tot situaties die als problematisch worden ervaren – zie de in het Groenboek beschreven situatie. Welnu, in het besef dat het ontbreken, in bepaalde landen, van residuele bevoegdheidsgronden er soms toe kan leiden dat echtgenoten geen enkele Europese rechter kunnen aanspreken tot ontbinding van hun huwelijk, zijn wijzigingen aan artikel 7 gepland waarbij meer mogelijkheden zouden worden gecreëerd tot ‘access to justice’.

Overigens blijken ook bij toepassing van de bevoegdheidsregels van artikel 3 Brussel II bis problemen inzake ‘access to justice’ te kunnen ontstaan: soms blijken, in weerwil van de in artikel 3 Brussel II bis opgesomde waaier aan bevoegdheidsgronden, mensen toch uit de boot te vallen en geen enkele (Europese) rechter te kunnen aan-

²⁴ Zie ook Van Den Eeckhout 2001 (supra, voetnoot 11).

²⁵ Idem. Zoals ik daar heb uiteengezet, betreft het dan uiteindelijk eventuele beperkingen in de mogelijkheid nationale bevoegdheidsgronden in te roepen ten aanzien van een verweerder met de nationaliteit van een lidstaat.

²⁶ Idem.

²⁷ Com (2006) 399 final, 17.07.2006. Voor actuele ontwikkelingen, zie <http://www.europarl.europa.eu/oeil/index.jsp>.

²⁸ En mogelijk bovendien zelfs niet in een derde staat. In de hypothese dat in een derde staat wél een procedure kan worden begonnen, kunnen overigens nog problemen op het vlak van erkénbaarheid van de in dat land uitgesproken echtscheiding ontstaan.

²⁹ Zie het Groenboek over het toepasselijke recht en de rechterlijke bevoegdheid in echtscheidingszaken, Com (2005) 82 final, p. 5-6, in een uiteenzetting van de moeilijkheden die een Duits/Nederlands echtpaar dat in een derde staat verblijft kan ervaren.

³⁰ Zoals al aangegeven supra, voetnoot 12 en 21.

spreken tot ontbinding van hun huwelijk.³¹ Het in Brussel II bis gehanteerde systeem van aanduiding van een of meer bevoegde echtscheidingsrechters wordt, vanuit die optiek beschouwd, *niet liberaal* genoemd. Naast de geplande wijziging aan artikel 7, zou vandaar ook een nieuw artikel 3 bis worden opgenomen, waarin forumkeuzemogelijkheid wordt voorzien. Al bij al zou Brussel II bis zodoende (nog) meer liberaal worden gemaakt in mogelijkheden tot echtscheiding.

Brussel II bis wordt echter niet alleen verweten niet liberaal genoeg te zijn; tegelijk wordt Brussel II bis ook verweten *al te liberaal* te zijn. Want soms blijkt het in artikel 3 Brussel II bis gehuldigde systeem te impliceren dat meerdere Europese rechters bevoegd zijn. Dit wordt op zich niet laakbaar geacht, integendeel – conform de nagestreefde doelstelling van ‘liberal access to justice’ –, maar nu vooral nog geen unificatie van regels van toepasselijk recht heeft plaatsgevonden, zouden die rechters bij het behandelen van de echtscheidingszaak uiteenlopende regels van toepasselijk recht kunnen hanteren. Strategische omgang hiermee kan leiden tot ‘shopping’ en een ‘rush to the court’, ten koste van de verweerder in het geding die, gezien de regels van litispentie als opgenomen in Brussel II bis, de eiser moet volgen in diens keuze voor een van de bevoegde rechters, met als resultaat dat zodoende uiteindelijk het door de eiser voordelig geachte echtscheidingsrecht zal worden toegepast. Deze situatie zou kunnen worden vermeden door een reductie van de bevoegdheidsgronden, maar mede gezien het streefdoel van *liberal access to justice* wordt reductie van het aantal bevoegdheidsgronden geen goede oplossing gevonden. De oplossing voor dit probleem wordt veeleer gezocht in een unificatie van de regels van toepasselijk recht – een unificatie waarin het voorstel Rome III voorziet: uiteindelijk zou het dan niet meer uitmaken bij welke van de bevoegde rechters de procedure wordt gestart, nu elk van deze rechters bij behandeling van de echtscheiding toch dezelfde regels zou toepassen.³²

Wel is het daarbij uiteraard geen sinecure te beslissen op welke manier precies unificatie van regels van toepasselijk recht dient plaats te vinden, en hoe ‘liberaal’ precies men daarbij zal zijn.³³ Slaagt men er in bij de aanpassing van Brussel II bis ook geünificeerde regels van toepasselijk recht op te nemen, dan zou Brussel II bis worden omgevormd van een verordening die twee IPR-vragen regelt (een zogenoemd ‘traité double’) tot een verordening die alledrie de IPR-

vragen regelt (een zogenoemd ‘traité triple’): zowel de beide procesrechtelijke IPR-vragen, als de vraag naar toepasselijk recht inzake echtscheiding zouden dan in een enkele supranationale bron vervat zijn.

Slot: het Hof van Justitie gooit een reddingsboei uit naar wie dreigt te verdrinken in de Europese IPR-golven. Het Hof van Justitie als rots in de branding.

In uitspraak C-68/07 betreft het een interpretatiekwestie van Verordening Brussel II bis. Verordening Brussel II bis is de aanpassing van de ‘Brussel II-verordening’. Deze verordening was de eerste familie-rechtelijke telg van de EU, maar heeft al direct tot de nodige discussies geleid. Merkwaaardig is dat zelfs over een fundamenteel aspect als het formeel toepassingsgebied al direct controversie ontstond, en dat deze controversie ook niet werd beslecht ter gelegenheid van de aanpassing van de verordening.

Op het punt van het formeel toepassingsgebied van Brussel II bis, is de controversie met de uitspraak van het Hof in de zaak C-68/07 opgehelderd. Brussel II bis kan toepasselijk zijn, ook al betreft het een verweerder die noch de nationaliteit van, noch gewone verblijfplaats in een lidstaat heeft. Wat betreft de verhouding van de bevoegdheidsgronden van artikel 3 Brussel II bis tot de residuele bevoegdheidsgronden als opgenomen in artikel 7, trapt het Hof als het ware een open deur in. Dat de bevoegdheidsgronden van artikel 3 Brussel II bis exclusief van aard zijn, spreekt voor zich. Het Hof is in zijn repliek hieromtrent helder – zij het dat de Nederlandse versie beter had gekund, en zij het ook dat het Hof niet alle mysteries van de verhouding tussen artikel 3, 6 en 7 Brussel II bis onthult. Opmerkelijk, door de beantwoording van de vraag heen, is nog wel de manier waarop het Hof ingaat op positie en de betrokkenheid van derdelanders bij het verwerklijken van haar doelstellingen. In een context van, enerzijds, europeanisatie van het IPR en, anderzijds, discussies omtrent regulering van vrij verkeer van personen, afgeleide verblijfsrechten van gezinsleden van deze personen, mobiliteit en gezinshereniging van derdelanders, mét verwickelingen in de hypothese van multipatridie et cetera,³⁴ maakt dit nieuwsgierig naar toekomstige ontwikkelingen hieromtrent.

Al met al bevestigt het Hof in deze uitspraak deels wat al gekend was, maar gooit het tegelijk ook als het ware een reddingsboei uit naar wie worstelde met de problematiek van het formeel toepassingsgebied van Brussel II bis, op een manier die ik had gehoopt. Het Hof heeft bij het uitoefenen van de interpretatiebevoegdheid inzake Brussel II bis in zaak C-68/07 de kans gegrepen in deze woelige tijden een enigszins rustgevende rol uit te oefenen. Het directe antwoord op de vraag die in zaak C-68/07 aan de orde werd gesteld, kon mijns inziens nauwelijks interesse wekken en kan ook bij nalezing nauwelijks verrassen. Maar via het kritiekloos meegaan met de in de vraagstelling vervatte vooronderstelling, wordt door het Hof uitsluitend gegeven over het formeel toepassingsgebied van de bevoegdheidsregels inzake echtscheiding van Brussel II bis.

Daarmee heeft het Hof, via een technisch-juridisch oordeel, allicht de gemoederen op dit punt tot bedaren gebracht. Mogelijk is het effect van deze uitspraak al met al welhaast psychologisch van aard: allicht zullen in de toekomst nog vele controverses rijzen inzake Europees IPR, en zal ongetwijfeld nog vaak onrust ontstaan, maar mogelijk zien juristen die zich overweldigd voelen door Europese IPR-ontwikkelingen na een uitspraak als deze de toekomst toch weer met iets meer vertrouwen tegemoet.

³¹ Zo bleek ook al in diverse Nederlandse uitspraken. Zie met name Hof ‘s Gravenhage 21 december 2005, *NIPR* 2006, 101, HR 1 september 2006, *NIPR* 2006, 264, Rb. ‘s Gravenhage 27 september 2006, *NIPR* 2007, 110. Zie hierover ook G.E. Schmidt, ‘Forum necessitatis bij echtscheidingen’, *NIPR* 2007, p. 116.

³² Cfr. ook de in september 2007 uitgebrachte press release (http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/016-10384-267-09-39-902-20070913STO10370-2007-24-09-2007/default_nl.htm) waarin dit wordt benadrukt. Uiteraard spelen tegelijk ook de algemeen naar voren geschoven redenen tot unificatie van regels van toepasselijk recht inzake bevordering van rechtszekerheid, voorspelbaarheid etc.

³³ Zie hierover o.a. A.E. Oederkerk, ‘Het Groenboek inzake het toepasselijke recht en de rechterlijke bevoegdheid in echtscheidingszaken. Een beschrijving en analyse van het Groenboek en de daarop gegeven reacties van belanghebbenden’, *NIPR* 2006, p. 119.

³⁴ Cfr. Ook al supra, voetnoot 3 en de daar opgenomen verwijzingen. Zie in deze context ook de recente uitspraak van het Hof van Justitie van 11 december 2007, C-291/05, *JV* 2008/1 noot C. Groenendijk, betreffende de rechtspositie van een communautaire werknemer die terugkeert naar de lidstaat waarvan hij de nationaliteit bezit.